NAŠE ŘEČ

ROČNÍK XII. ČÍSLO 7.

JOS. ZUBATÝ:

ZAPOMENOUTI, ZAPOMNĚL ATD.

Prastarý indoevropský kořen *men-*, kterým se vyjadřovaly rozličné jevy duševní činnosti (myšlení, paměť, i hněv a p.), měl v době praslov. mimo odvozená slovesa (jako *-po-minati*) najisto dvojí časování v slovesech *m'nją, m'něti* (stč. *mňu* n. *mni*, později *mním, mnieti*, nč. *mním, mníti*) a *męną, męnąti* (s předl. *po-*, stč. *zapomanu, zapomanúti* a j.). Snad bylo ještě časování třetí s přít. č. *menq*, na které nutně ukazují pol. présentní tvary *-pomionę* a které by nejsnadněji vyložily naše tvary *-pomenu, -pomeneš* atd., jež by jinak přehláskou měly míti *-mě-*, ne *-me-*; ale nemůže býti úkolem naším zde, řešiti záhady praslovanského tvarosloví. Všecky tyto prés. tvary i s předpokládaným třetím mají obdoby v jaz. staroindickém, tvar první a třetí v litevštině, první v řečtině, nebyly by tedy v jazycích slov. ničím nepochopitelným.

Tato rozličná slovesa se asi lišívala významovými podrobnostmi, ale jejich příbuznost se jistě jevívala i ve významu; a přirozený následek byl, že slovesa podobného znění i podobného významu na sebe mohla působit, t. mohla se měrou větší nebo menší směšovati. Kdo věří, že se v češtině zachoval zbytek praslov. slovesa *menq, meneši* atd., musí věřiti také, že se v češtině v době velmi dávné křížila a splývala slovesa dvě, která by v češtině po přehlásce měla zníti *-menu, -meneš* atd. a *-manu, -měneš* atd.; již od nejstarších dob našeho písemnictví nalézáme kolísání mezi obojími těmito tvary, až na konec zvítězilo *zapomenu, vzpomenu, připomenu, upomenu, napomenu, rozpomenu* s nezměnným *e* ve všech tvarech. Ale boj mezi obojími tvary, byl-li vůbec jaký, byl vybojován již v době staré a může míti dnes jen význam historický; nás zde zajímá boj jiný.

Vedle sloves *zapomenouti, vzpomenouti, upomenouti, napomenouti, připomenouti, rozpomenouti* (stč. také *zapomanúti* atd.) bylo také sloveso stč. *pomňu (pomni, pomním), pomnieti* (i *pomněti*). Bylo to v starší době sloveso nedokonavé s významem »pamatovati«, jak vidíme zvláště zřetelně z bud. č. *budu pomnieti* (pomni, aby[s] den sváteční světil, memento, ut diem sabbati sanctifices, znamenalo »pamatuj . . .«, ne »vzpomeň si...«); nedokonavé je také pol. *pomnieć* podnes. A stalo se, že se ty oboje slovesné tvary začaly směšovati. Nejen v češtině, nýbrž i v polštině; a v polštině toto směšování bylo tak důkladné, že — vyjmouc skrovné stopy časování původního — slovesa typu *zapomenouti* přijala časování slovesa *pomnieć*, že v polštině tak nalézáme dnes tvary *zapomnieć, wspomnieć, napomnieć, przypomnieć* atd. (ještě do 16. st. se však objevují tvary jako *wspomionąć* = *vzpomenouti, wspomionę, wspomienę* = *vzpomenu*).

V češtině starší nalézáme toto směšování v míře velmi skrovné. Vlastně známe jen u jediného ze sloves, o nichž mluvíme, z doby staré doklady tohoto zmatku, totiž u slovesa *zapomenouti*, a i u toho skoro jen v *l*-ovém min. příčestí *zapomněl* vedle mnohem častějšího *zapomenul*. Jungmann má doklady novotvaru *zapomněl* z Veleslavína, z Kralické bible a z Komenského, *pozapomněl* z románu o Solfernovi a zase z Veleslavína; mimo něco jiných dokladů z bible Kral. (v níž však převládá tvar starý, *zapomenul*) známe ještě *zapomněl* z Arch. č. 19, 95 (1512), z Hájka 90a, *pozapomněl* z Arch. č. 11, 218 (1518). Tvary jiné než *l*-ové příčestí jsou velice řídké: z Jungmanna známe *nerod'* (= nechtěj) *zapomněti* z nějakého rukopisného žaltáře (102, 2) a týž tvar infinitivu ve dvou dokladech z Veleslavína, z tohoto také *zapoměvše* (m. *zapomněvše*). Tento obraz se časem změní poněkud doklady novými, i snad nějakým dokladem jiné složeniny, ale sotva tou měrou, aby přestalo býti pravdou, že novotvary byly v staré době skoro jen u složeniny *zapomenouti* a i u ní skoro jen v příč. *zapomněl*. Ani není těžko poznati, proč právě staré sloveso *zapomanúti* — *zapomenúti* především podléhalo vlivu slovesa *pomnieti* — *pomněti:* význam obou těchto sloves byl zvláště podobný; *zapomenouti* vypadá jako dokonavá složenina nedokonavého *pomněti* s předložkou *za-*, jež zde má podobný význam jako v slovesech *zajíti, zaběhnouti, zaniknouti, zahoditi* a p. Proto by nás také nikterak nepřekvapilo, kdyby se našly zejména staré doklady tvaru *vzpomněl;* také *vzpomenouti* je významem velmi blízko slovesa *pomněti*.

Pohlédneme-li na obecný jazyk nový, zejména jak jej nalézáme v lidové mluvě středních Čech v nejširším slova toho

smyslu, vidíme, že se novotvar v *l*-ovém příčestí rozhojnil u slovesa *zapomenouti* (tvar *zapomenul* dnes je mnohem řidší než *zapomněl*, skoro zastaralý) a že přešel i ke složeninám jiným, k těm, v jejichž významu více vyniká pojem vzpomínání. Říkáme obyčejně *vzpomněl*, ač i *vzpomenul* snad spíše je ještě slýchati než *zapomenul;* kdyby byla možná statistika tvarů obvyklých v mluvě živé, snad bychom našli, že se říká asi stejně často *připomněl* i *připomenul* a že častěji se říká *rozpomenul se* než *rozpomněl se*. Nikdo snad v Čechách neříká *upomněl, napomněl* m. *upomenul, napomenul;* když jsme ukázali Čechovi, který sice dávno žije v Praze, ale pochází z východních Čech a v mládí žil v západní Moravě, tištěný doklad tvaru *napomněl*, dal se nad ním do hlasitého smíchu, ač je takto podivným mluvnickým tvarům starým i novým dosti zvyklý. Menší je rozšíření tvarů podle 3. tř. dnes, než snad bývalo v staré době, mimo *l*-ové příčestí; snad nikde v Čechách nežijí tvary *zapomnět, zapomněný, zapomnění* vedle *zapomenout, zapomenutý, zapomenutí, vzpomnět* atd. Ale tyto tvary jsou řídké i v starší době a k tomu ani nevíme, nejsou-li doklady tvarů takových u Veleslavína spíše důkazy jeho mluvnického vzdělání než svědectvím, že se tak v jeho době v středních Čechách opravdu říkalo; že k tvaru *zapomněl* náležitým infinitivem je vlastně *zapomněti*, dovedl Veleslavín poznati právě tak jako Jungmann nebo Kott (jeden z jeho dvou dokladů tvaru *zapomněti* je z jeho slovníku, v němž klade sloveso v neurčitém způsobu, a zde výslovně praví, že sloveso zní »*zapomenouti* a *zapomněti*«). Rozumí se samo sebou, že nemusí ani nemusívalo býti v těchto věcech stejně po celém území českém; kdo na př. trochu zná československá nářečí, skoro najisto může v laštině předpokládati tvary podobné polským, a opravdu se dočte u Loriše (Rozpr. III. tř. Č. ak. 7, 1, 58), že západnímu *vzpomněl, zapomněl* odpovídá lašské *zpumnił*, ale západnímu *vzpomenout, vzpomenu* atd. lašské *zpumnić, zapumnić, zpumnim, zapumnim* atd.

Nový spisovný jazyk *celkem* zachovává tvary středočeské, tedy *zapomněl*, řídčeji *zapomenul, vzpomněl* i *vzpomenul* atd., jen *upomenul, napomenul*, jinak jen tvary podle 2. tř., *zapomenouti, zapomenutý, zapomenutí, zapomenuv* atd. V dobách probuzenských snad se najdou doklady tvarů podle 3. tř. přes míru v obecné mluvě středočeské obvyklou; tak na př. uvádí Jungmann z Hlasatele *jsouc zapomněna*. Při tom ovšem nesmíme zapomínati, že když se rodil nový spisovný jazyk český, na jeho obohacení rádo se sahalo k slovům i tvarům polským; slovník Jungmannův stále — ne na pouhé srovnání — uvádí slova polská.

hláskami přizpůsobená češtině, i u slov českých významy polské a rčení polská (obyčejně se poznají po zkratce *L.* znamenající Lindův slovník), ze slov, o něž nám jde, tak pod samostatným heslem uvádí *připomněti* výslovně jako slovo polské, a uvádí-li na př. *zapomnění* bez této poznámky (a také bez dokladů), není to proto ještě důkazem, že by to bylo slovo české.

Důsledky, jež plynou z těchto všech fakt pro jazyk spisovný, všude jinde by se rozuměly samy sebou: tvary jako *zapomněti, zapomněn, zapomnění* nemají skoro nijaké opory v minulosti našeho jazyka spisovného, živý jazyk na největší části našeho jazykového území a zejména na té jeho části, která je základem jazyka spisovného, tvarů těch nezná, nemají tedy práva stávati se částmi jazyka spisovného. Nehledíc ani k tomu, že to jsou nepochybné novotvary, které by si teprv musily dobýti a uhájiti místa v jazyce živém, než by mohly býti vnášeny do jazyka spisovného na újmu tvarů původních. U nás ovšem je jinak; zvrácením vkusu mnohých našich spisovatelů neobvyklost slova nebo tvaru je jeho nejlepším doporučením. »Naše řeč« již nejednou se ozvala proti těmto vetřelcům: 1, 236 a 284 Flajšhans tvar *zapomněn* uvádí mezi příslušenstvím »měsíčné« češtiny, 6, 53 jsme pokárali inf. *připomněti* m. *připomenouti*, 6, 240 *zapomnít* (!) m. *zapomenout*. Ale nebude snad na škodu, posvítili-li jsme dnes na tyto tvary trochu důkladněji.

Tvary *l*-ové *zapomněl, vzpomněl*, i *připomněl, rozpomněl* mají ovšem právo, jehož jim nikdo upírati nesmí, třebas i původnější tvary *zapomenul* atd. proto nemusí býti počítány mezi jazykové mrtvoly. Ale z toho neplyne právo uváděti podobné tvary do spisovného jazyka i u sloves, jež si jich v jazyce skutečném ještě nevytvořila. Brněnská »Hlídka« bývala přece dbalá čistoty spisovného jazyka; proto jsme sotva svým zrakům věřili, když jsme v ní nedávno (40, 559) čtli větu »biskupové... *napomněli* své *svěřence*«. Že sloveso *opomenouti* je chyba m. *opominouti*, hlásaly snad všechny brusy a po nich i my několikrát. Již nedokonavý tvar *opomíjeti* dokazuje, že *opominouti* nepatří do rodiny sloves *zapomenouti* atd., lidové slovo to není, aby si bylo v živé mluvě vybojovalo znění *opomenouti*, v němž se tak mnohým našim spisovatelům zalíbilo; to vše jim ovšem pranic nevadí, aby v posledních letech nezaváděli tvar *opomněl*, který nemá ani tolik oprávnění aspoň zdánlivého jako *napomněl* (v. na př. 5, 280).

Na konec ještě poznámku k osudům sloves, o nichž jsme zde vykládali, poznámku, která se ovšem již netýká jazyka spisovného. Tvary *zapomenu, zapomenouti, zapomenutý* vedle *zapomněl* mají tu nepravidelnost, že nejsou podle jediného slovesného vzoru:

zapomněl je tvar podle 3., ostatní tvary jsou podle 2. tř. To je ovšem věc, která může překážeti cizinci, který by se učil češtině z mluvnic, anebo učenému Čechovi, který by v živém jazyce měl rád všecko přistřiženo podle pravítka jako v nějakém papírovém esperantu; přirozeným Čechům to nevadilo po celá století, jako nám nevadí, říkáme-li na př. vedle *chci, chceš* atd. v 3. os. mn. č. najednou *chtí* nebo *chtějí* místo očekávaného *chcí*. Živému jazykovému cítění spíše může překážeti, jestliže »kořen« slovesa, který aspoň svými počátečnými hláskami znívá stejně, někdy má hlásky nestejné. I přes takové věci se jazyk často přenese; nám v Čechách na př. není na obtíž říkati *chtějí* vedle *chci*, ale na Moravě si v některých krajích tuto nesrovnalost přece vyrovnali a říkají *chcú, chcou, chcejí* a j. (Gebauer, Hist. ml. 3, 2, 283). Taková nesrovnalost je také v časování sloves *zapomenouti* atd. tím, že proti kořennému *m* v tvarech zapomenu atd. v minulém příčestí zapomněl je *mň;* pomáhá i nedokonavý tvar zapomínati, v němž zase je *m*, nikoli *mň*. Větším dílem nám to nevadí; ale jsou kraje, kde si příslušníci našeho jazyka tyto nestejnosti vyrovnali. Na Chodsku by našemu *zapomněl* mělo odpovídati *zapomníl* (ze *zapomniel),* poněvadž tam v tomto tvaru samohláska před *-l* bývá dlouhá (*dál* m. *dal, ohnoul z ohnúl* a p.), ale říká se tam *zapomíl, zapomíla, [v]zpomíl* a p., a odtud i v prés. *zapomím, zapomíš* atd.; není to podle našeho soudu změna čistě hláskoslovná, jak se zdá Gebaurovi, nýbrž jazyk si tak vyrovnal rozdíl mezi tvary *zapomníl* a *zapomínat* atd. A stejně chápeme, objevuje-li se na Valašsku *zapom'él* (se změkčeným *m*) místo očekávaného *zapomňél* (v. Gebauer t. 286 n.).

PŘÍMÉNEK — DEPUTÁT.

Máme-li prý nějaké české slovo pro pojem deputátu (a ovšem také pro pojem deputátníka), a nemáme-li, jak prý by se nejlépe vystihl slovem českým. Neradi tvoříme slova nová a zde se nám to zdá i zbytečné, protože známe slovo staré, jež pojem deputátu dobře vystihuje; veliké naděje, že by se nám podařilo je vzkřísiti k životu, ovšem nemáme.

»Deputát (z lat.) slove úhrn požitků naturálních, udílených dělníkům ke stálé službě ustanoveným (čeládce), služebníkům i úředníkům vedle platu na penězích, jakožto předem vyjednaná odměna za službu.« Tak vykládá V. Feršman v Ottově Slovn. n. 7, 325. Co patří k deputátu, zdali vše, co je zaměstnanci »děputâtum« (odděleno, určeno) za odměnu, tedy na př. i peníze, byt

a j., nepojímá se všude stejně; u nás se tím obyčejně nemíníval byt, stálé stravování a zejména ne plat; ale to jsou věci, o které nám nejde. Jde nám o slovo; a tu čteme u Jungmanna: »*Přiměnek* = to, co se služebníkům nad určitý peníz v jiných potřebnostech dává, Deputat. Us. Mělník«, a k tomu doklad: »Co se dotýče příměnkův, dvou kamenův loje, štučky plátna na pytlíky a soudečku piva od mlení sladův, což jest se předešle vydávalo, to také s tímž mlynářem na místě postaviti (= zjistiti) a což náležitého, jemu vydávati nařiďte« z nějakého rkpu z r. 1626. K tomu v Brandlově Glossariu z r. 1632 (pod heslem *příměnka):* »Děvečce se dává služby a za příminky 3 kopy«, čemuž se má patrně rozuměti tak, že služby i náhrady za deputát má dostávati 3 kopy grošů (asi ročně); máme-li předpokládati 1. p. *příminek* či *příminka,* doklad sám nepraví. O ‚příměncích', t. všelijakých přídavcích řemeslnickým tovaryšům ke mzdě nebo i bytu a stravě, vypravuje také Z. Winter v Dějinách řemesel a obchodu v Č. v XIV. a XV. stol. 738 nn.; čteme zde na př. o droždí nebo mlátě v pivovárech, o zbytcích a odpadcích surovin, o zpropitném od zákazníků, o možnosti, aby si tovaryš ze své suroviny na výdělek nebo pro sebe vyrobil u mistra na př. kožich nebo vydělal kůži a p. Také v posmrtném pokračování tohoto díla, vydaném péčí J. V. Šimáka (Český průmysl a obchod v XVI. v., 1913), čteme o rozličných ‚příměncích'. Tak o podílu na poplatcích z cechovních listin a z platu za vyučenou nebo o příspěvcích na svátky, jež k chudičkému stálému platu dostávali cechovní písaři a služebníci (112 n.; r. 1597 dostal sladovnický služebník v Lounech i boty). Tovaryši mívali mimo zpropitné za zvláštní výkony mimo stálou mzdu odměny, nožířský tovaryš si mohl čtvrtletně na prodej udělati některý kus svého řemesla, bradýřští tovaryši měli zvláštní odměny zvláště za výkony chirurgické a zubařské, v Solnici ještě r. 1592 chodili soukeničtí tovaryši (knapové) po městě koledovat. Zvláštní zmínky zasluhuje, že již od 15. st. mistři platili za své tovaryše teplé lázně (364 n.). O těch různých tvarech si ještě povíme; kdyby se některý z nich měl ujmouti, zdál by se nám pro shodu s přijatým a ustáleným slovem dosti podobného významu *výměnek* nejvhodnějším tvar *příměnek*. A podle slova *výměnkář* (nebo *výměník* z *výměnník*) by pro dnešní deputátníky byl nasnadě tvar *příměnkář (příměník* m. *příměnník).*

Výměnek je, co kdo vymínil sobě nebo jinému. Dnešní sloveso *vymíniti* je ze stč. *vymieniti* (složenina slovesa *míniti,* stč. *mieniti);* proto nedokonavý tvar podle 6. tř. zněl stč. *vyměňovati,* jako na př. od *rozsvítiti* (stč. *rozsvietiti)* máme podnes *rozsvěcovati.* Ale poněvadž se v pozdější češtině silně rozšířily složené odvoze-

niny slovesa *měniti (vyměňovati, za-, pro-, pře-, roz-)*, s nimiž by se starý tvar *vyměňovati* (od sl. *vymieniti)* pletl, místo něho brzy vznikl a opanoval tvar *vymiňovati,* podle něhož také místo *výměnek, výměnkář* hojně se říká *výminek, výminkář*. Tvar podobný *(příminek* nebo *příminka)* jsme viděli také v dokladu Brandlově; místo očekávaného *výměnka* říkáme a píšeme v rozličných významech (také ve významu ‚výjimka', jejž brusy neprávem u tohoto slova zapovídají, srv. 1, 100; 3, 188) již jen *výminka*. Sloveso *přimieniti (přiměňovati),* jež je základem slova *příměnek,* zaniklo, ale je v starší době dosti hojně doloženo s významem asi »v úmluvu, v ustanovení spolu pojmouti, přibrati«; tak na př. čteme v Arch. č. 7, 378 o příměří z r. 1469 mezi králi Matyášem a Jiřím, »v kterémžto C(ísařská) M(ilost), kněz b(iskup) pasovský i všickni jejich poddaní ... přimieněni jsú«. Někde nalézáme význam zeslabený na pouhé »přibrati, přidati« (na př. »každé věci muož člowěk k čáruom přimieniti, i Boha i jiné věci, a tak někteří přiměňují svatú Trojici« Vít. A. 101a). A tak vzniklo i podst. jm. *příměnka (příminka,* psáno, asi nesprávně, i *přímínka),* jež nalézáme nejčastěji o všelijakých klausulích, vedlejších ustanoveních nebo přídavcích úmluv a nařízení (ale také o myšlenkách nebo úmyslech vedlejších a záludných, na př. »já sem tu věc lidem pravil ... počestně, beze všech neslušných příměnek« Arch. č. 8, 145 z r. 1474). Kott, Přísp. 2, 256 má také záhadný tvar *přímění* (patrně chybný) prý z Bočkových expert z rkpu města Poličky, s význ. »půl sudu piva (přidaný na zpropitné)«.

Deputáty mívají dnes mimo hospodářské a lesní úředníky na velkostatcích nebo na př. sládky na cizích pivovarech zvláště šafáři a hospodářští dělníci na dvorech; mimo byt to bývají příděly obilí nebo mouky, mléka, i na př. dříví, právo chovati si nějaký kus dobytka nebo drůbež a p. Jsou to smluvní požitky doplňující plat, tedy věci, které by dobře mohly býti i dnes jmenovány *příměnky;* statkář, který nám dal podnět k tomuto výkladu, správně soudí, že by se právě naše statky a velkostatky měly obejíti bez latinského pojmenování pojmu tak domácího. Jungmann znal slovo *příměnek* z Mělnicka; snad tam nebo někde jinde dosud žije, snad někde mají jiné lidové slovo téhož významu? Nevíme o tom a byli bychom vděčni za laskavé zprávy. Je pravda, že slovo *příměnek (příminek)* v starší době mohlo znamenati i něco jiného než deputát, právě tak, jako slova *přimieniti, příměnka (příminka)* se nemusila vztahovati jen k deputátu. *Příměnek* byl také nádavek nebo přívažek ke koupenému zboží (v. Jungmann 2, 584), patrně přídavek vyjednaný nebo vůbec obvyklý (jako za naší paměti pekaři a uzenáři dávali nádavek na každých 5 kusů

svého drobného zboží), anebo také přídavek k věnu (Kott, Přísp. 1, 317); ale ta mnohovýznamnost našim předkům nevadila a nebylo by jí u nás, protože slovo *příměnek* vůbec zaniklo.

Staly se v nové době pokusy cizí slovo deputát nahraditi domácím. Sterzinger pod heslem *Deputat* má české významy *náchlebné, výměrek*. *Náchlebné,* podle Kotta 2, 29 z Něm.-č. slovn. vědeckého názvosloví 1853, je přitvořeno k starým slovům *náchlební, -ný, náchlebník,* jichž se užívalo o lidech, kteří u někoho sloužili nebo jinak žili, jak my říkáme, ke stravě. *Výměrek je* ‚měřičné', dávka v zrnu, již mlynář vybírá (vyměřuje si) za mletí, podle Kotta 7, 1075 také, co zbývá ze zboží měřeného přes žádanou míru (co se vyměřilo, získalo při měření), tedy něco jiného než deputát. Také jsme slyšeli, že deputátník je podruh. *Podruh* v mluvě staré i dnešní je, kdo bydlí v cizím domě jako nájemník, třebas někdy nájemné z části nebo úplně oddělával, nahrazoval prací zvláště hospodářskou, konanou hospodáři; tedy také něco jiného než deputátník. Zkrátka, kdyby se slova *deputát, deputátník* měla a mohla nahraditi slovy domácími, neznáme vhodnějších než slova *příměnek, příměnkář (příměník).*

Slova *výměnek,* týká-li se jediné osoby anebo společných požitků na př. starých rodičů, kteří odevzdali živnost mladým, užívá se v čísle jednotném o souhrnu všech ujednaných požitků, na př. i s nějakým stálým platem, byl-li ustanoven. Slovo *příměnek* podle dokladů, jež jsme uvedli i podle svého původu samého, není takovým pojmenováním souhrnným (neobjímá na př. stálého platu, bytu a stravy), proto jsme je viděli u Jungmanna i u Brandla, kde je řeč o rozličných deputátních požitcích, v čísle množném. Kdyby se to slovo znova ujalo, jistě sám zvyk by časem ustálil buď číslo jednotné o souhrnu všech deputátních požitků, anebo číslo množné, z něhož by bylo zřejmo, že takových požitků je více než jeden.

DOSTAVITI SE.

Dostaviti se je tvarem složenina slovesa *staviti se. Staviti* je účinný tvar (faktitivum) k slovesu *státi* a znamená tedy v nejširším smyslu ‚učiniti, aby něco stálo', v tvaru zvratném tedy ‚učiniti, abych já (původce té činnosti) stál'. Z těchto významů základních, teoreticky předpokládaných, vyvíjejí se pak významy zúžené a skutečné, o nichž bylo vykládáno v NŘ. 10, 36 n. Podle těchto výkladů užívalo se v jazyce starším zvratného *staviti se* nejčastěji v tom smyslu, v jakém stavíme proti sobě představy

státi a pohybovati se (nějakým směrem), jíti, běžeti a p., a znamenalo tedy zpravidla ‚přestati se pohybovati', ať šlo o přerušení pohybu jen nahodilé (= zastaviti se), či úmyslné (= dojíti, doraziti). Toto *staviti se* bylo sloveso dokonavé a jeho nedokonavý tvar zněl *stavěti se*. Podle jiných významů nezvratného slovesa *staviti* (staviti nádobu kam) bychom očekávali, že i zvratné *staviti se* mohlo vedle přerušení pohybu označovati také představu ‚učiniti, abych já (původce té činnosti) prostě na nějakém místě stál'. Ale jako u nezvratného *staviti*, tak i u zvratného *staviti se* ovládla v tomto významu už v starém jazyce slovesa složená, zejména *postaviti se* a *dostaviti se*, která zároveň tím přejala funkci dokonavého tvaru k slovesu *stavěti se* ve významu ‚činiti, abych někde stál'. To je i způsob novočeský; k nedokonavým výrazům *postaviti se do řady, dostaviti se k odvodu* je nedokonavý tvar *stavěti se do řady, stavěti se k odvodu*. Vedle nedokonavého *stavěti se* vyvinula se k oběma těmto zvratným složeninám ještě imperfektiva podle VI. třídy, t. j. jednak *postavovati se* (na př. v Baw. 51), jehož dnes neužíváme, jednak *dostavovati se*.

Ze dvou složenin slovesa *staviti se* bylo a je sloveso *postaviti se* významu obecného (postavím se = učiním, abych stál), kdežto sloveso *dostaviti se*, o něž nám právě jde, nabylo — jak se zdá hned s utvořením — významu zvláštního jako termín právnický.

Protože podle starého zřízení soudního byl žalobce i žalovaný přítomen soudnímu řízení s t o j e, označovala se jejich přítomnost před soudem výrazem *státi ku právu (k soudu)* anebo se zřetelem k jednotlivým fázím soudního řízení *státi k půhonu* n. *k (vy)svědčení půhonu* (t. j. ke čtení žaloby z desk), *státi k rokům* (t. j. k termínům, kdy žaloba byla čtena), *státi k přísaze* a p. Zbytek tohoto rčení je zachován podnes v podst. jméně *stání* (míti stání, jíti k stání). Státi ku právu bylo povinné a bylo zajištěno v stč. soudnictví právem *stanným*, t. j. odsouzením in contumaciam. Protože povinnost státi ku právu platila pro všechny fáze soudního řízení, byl vedle termínu *státi ku právu* také výraz *dostáti ku právu*, znamenající splniti tuto povinnost až do konce. Vedle těchto výrazů, při nichž se klade prostě důraz na to, že žalovaný i žalobce má býti při soudu přítomen, vyvíjejí se přirozeně i výrazy na vyjádření toho, že obeslaní mají k soudu jíti, a tato představa se vyjadřuje účinnými (faktitivními) tvary slovesa *státi*, t. j. nedokonavým *stavěti se* (stavěti se ku právu Tkáč 189, stavěti se k roku 239 nebo i prostě stavěti se 215) a jeho tvary dokonavými *postaviti se* (na soudě, na roce, na př. Tkáč 9 a j.) anebo s významem cílovým určitěji vyjádřeným *dostaviti se* ku právu, k soudu a p. Ze všech těchto slovesných tvarů zde i výše uvede-

ných dochovalo se do dnešní právní termínologie sloveso *dostaviti se* (k soudu) s významem ‚k soudu přijíti' (vor Gericht erscheinen, sich stellen), vedle něhož jako tvarů nedokonavých užívá se slovesa *stavěti se* (k soudu, někdy i absolutně) nebo *dostavovati se*.

Užívalo se pak těchto sloves v starším jazyce, jako se jich užívá dosud, především a hlavně o povinnosti býti přítomen řízení soudnímu. Je ovšem nasnadě, že se sloveso *dostaviti se* přenášelo i na jiné povinnosti, třeba nezáležely v stání před soudem, a že se za našich časů také výkon povinnosti volební označuje výrazem *dostaviti se k volbě*, že říkáme *dostaviti se (stavěti se) k odvodu, dostaviti se* (na př. při mobilisaci) *k pluku, k praporu* atd. Jinými slovy, sloveso *dostaviti se* nabývá tímto přirozeným rozšiřováním významu ‚přijíti někam z povinnosti'; v tom smyslu byl také význam slovesa *dostaviti se* vymezen v NŘ. 3, 220 a 10, 38.

Ale je přirozené, že se v jazyce, zvl. novějším, význam slovesa *dostaviti se* vyvíjí dále, a lze se stanoviska řeči zajisté velmi snadno pochopiti, že povinností nemusí býti míněna vždy zrovna závaznost podle zákona, nýbrž že může jíti i o povinnost morální, společenskou atd. Člověk se tedy může dostaviti někam, kam je na př. pozván anebo kam slíbil přijít (na př. na schůzku a p.). Na př.: chtěje na slavnost v okolí našem oznámenou slušně se dostaviti, poslal sem pro holiče Jungm. v ČČM. 1832, 3, 76; (na posvícení k Vavákovům) přicházeli (napřed) první hosté, pěší a nezvaní, příbuzní hospodářovy čeládky; pak už se dostavili zvaní Jir. 20, 245. Z výrazu *dostaviti se* na nějakou smluvenou schůzku vzniklo ve čtyřicátých letech slovo *dostaveníčko* (rendezvous), které se časem zmátlo se starším slovem *zastaveníčko* a nabylo tak i významu německého Ständchen. Dostaviti se může i ten, kdo má nebo by měl přijít proto, že po něm někdo jiný touží, že je očekáván a p.; na př.: vypsati otcovu radost, když viděl dceru živou (vysvobozenou princem Bajajou), a radost sester, že se snad i jim vysvoboditel dostaví! Něm. 6, 199; (paní Márinka má připravena na tržišti jídla), ale až dosaváde všecko nic platno; ani denní ani cizí strávníci se ještě nedostavují Tyl v Květech 1845, 266; risenburský myslivec vždy také na Staré bělidlo přišel, když se dostavil pan bratr z hor Něm. Bab. 40; loďky vyzdobené na řece vesměs čekaly, až večer k nim se dostaví svatební párek Hálek, Sp. (Laichter) 8, 31 atd.

Rozumí se dále samo sebou, že nelze ani proti tomu nic namítat, jestliže dobří spisovatelé přenášejí výraz *dostaviti se*, jehož se užívalo původně jen o lidech, i na věci neživé, neboť to je nejobyčejnější a nejrozšířenější způsob změn významových. Píše-li

Čelakovský (v Č. včele 1834, 8a): »za obživnutím literatury naší na konec minulého století dostavovali se ihned také toho druhu spisové (t. j. časopisy) k chvalitebnému zápasu«, je to ještě jen pouhý básnický obraz, personifikace, která však ukazuje cestu, jak se výraz *dostaviti se* stával přísudkem i při podmětech neosobních, věcných. Jako v nesčetných případech jiných, stává se i zde z metafory básnické přirozeným vývojem metafora lexikální, jejíž jazyková oprávněnost se projevuje v tom, že i metaforické užití zůstává v základní významové sféře výrazu *dostaviti se* jakožto výrazu označujícího příchod něčeho, co přijíti m á anebo b y m ě l o. A tak i u spisovatelů jazyka dbalých a znalých vyskytuje se sloveso *dostaviti se* velmi často o takových věcech a zjevech, jejichž příchod byl o č e k á v á n nebo p ř e d p o k l á d á n anebo které musily nastati jako přirozený nebo nutný d ů s l e d e k nějaké okolnosti. Na př.: den před schůzkou dostavilo se také to, čehož jsme se na Moravě n a d í t i mohli, starostlivost úřadů Havl., Sp. pol. 2, 458; přešly však neděle a milostné city neudělaly pokroku — ba ani se nedostavily (jak by se bylo dalo očekávati) Ner., Arab. 78; a (to) neštěstí dostavilo se z jara Herb., Do třet. 246; voda byla sice hezky teplá, ale přes to dostavily se účinky nenadálé lázně Herm., Otec Kond. 239; horečka sice pominula, rozum a paměť se však nedostavovaly Čapek, Nejzáp. Slov. 49, a tak často, jde-li na př. o příznaky choroby, jejichž příchod se dá najisto očekávat (o horečce při zánětu plic a p.). Rovněž jde-li o vyjádření přirozeného n. nutného důsledku něčeho: a p r o t o se v takových chvílích (podvečerních) dostavuje hovornost Hálek, Sp. (L.) 3, 167; když však Pecúch umlknul a trhnuv opratěmi hnul se s místa, dostavila se s t a r á Hrabcova chladnokrevnost Herb., Do třet. 117; (Voral se zamrzel nad tím, jak zchátral), hned však dostavila se i lítost, soucit nad sebou samým Rais, Sp. 14, 520; avšak nyní (když strach přešel) se dostavil jiný pocit nepříjemný: zachvěl jsem se zimou (kterou si před tím pro strach neuvědomil) Ner., Mal. pov. 155; blízký tvůj konec n e v y h n u t e l n ě se dostaví, zarputile-li na svém hříchu setrváš, Kolár, Pekla zploz. 188; Staňková je dnes nejmoudřejší ze všech časů živobytí svého; vdávat dceru, a tu se dostaví moudrost s a m á s e b o u Hál., Sp. 1, 414; (píseň neznámého pěvce, která Lidku úplně zabavila, dozněla a přirozeně) nyní také zvědavost (kdo to je) se dostavila Jir., Sp. 4, 82; po vojně dostaví se zase pokoj Pfleger, Sp. 3, 395 atd.

Namítati proti těmto způsobům užívání slovesa *dostaviti se* nelze nic, i kdyby se někomu zdálo, že tu mohl působiti leckde snad vliv jazyka cizího (na př. něm. sich [ein]stellen). O cizím

vlivu a nesprávnosti měli bychom právo mluviti teprve tehdy, když bychom tyto způsoby užívání slovesa *dostaviti se* nemohli a nestačili vyložiti přirozeným významovým vývojem tohoto slovesa. Ale toho, jak bylo ukázáno, zde není. Ani to by nemohlo arci býti námitkou proti nč. užívání slovesa *dostaviti se,* že se ho v jazyce starším užívalo jen o povinném příchodu k soudu; jazykový vývoj má svá práva a nikdo nemůže žádati, abychom užívali slov dnešního jazyka jen v těch významech, jaké měla ve 14. stol. Důvod k protestu by mohl nastati teprve pak, když by se ona význačná významová složka slovesa *dostaviti se,* o níž byla řeč výše, začala z jakýchkoli příčin, tedy na př. i vlivem cizím, stírati a výrazu toho se začalo užívati i tam, kde nejde o to, co přijíti má, nýbrž prostě jen o to, co přijde. Na př., když by se začalo soustavně říkati (jak to někdy skutečně v novinách čítáme), že se k večeru dostavil prudký liják anebo že se do redakce dostavil občan, který přinesl prvního běláska a p., kde se vystačí zcela dobře se zásobou výrazů jiných, namnoze i přiléhavějších. Neboť to by pak bylo o c h u z o v á n í jazyka o cenný významový rozdíl, který si jazyk vyvinul a ustálil mezi slovesem *dostaviti se* a slovesy jinými, znamenajícími prostý příchod, objevení a p.

POSUDKY A ZPRÁVY.

NĚCO O METODĚ FILOLOGICKÉ.

(Poznámky ke knize *Klamnost důkazů podvržení rukopisů Královédvorského a Zelenohorského.* Z Gebauerova Poučení o padělených Rukopisích z r. 1888 dovodil dr. F. M a r e š, profesor university Karlovy v. v. V Praze 1928. Zemědělské knihkupectví A. Neubert. 124 str., za 18 Kč).

(Dokončení.)

Jedna z hlavních a stále opakovaných námitek prof. Mareše proti výkladům filologickým je stálé odkazování, že dříve (Gebauer i) Flajšhans tvrdili to a ono, že *nyní* však to a ono se vykládá jinak. Povím napřed něco o sobě.

Prof. Mareš vytýká, že *nyní* (a míní tím rok 1927) vykládám věci jinak nežli r. 1896/8. I tu se *mýlí, nezná fakt.* Již po r. 1899 (po článku Máchalově) jsem poznal, že se novými výzkumy o Hankovi věci podstatně změnily (o tom níže); ale nechtěje se do sporů mísiti, nepsal jsem o té věci, až počátkem *r. 1912* mě navštívil tehdejší redaktor Venkova Mečíř, aby se mne zeptal, co

o novém boji, vzníceném Píčem právě tou dobou, mohu říci. Později ke mně přišel s týmž dotazem redaktor Nár. politiky Kádner — a oba své interviewy (bez mé iniciativy a bez mého přičinění) v lednu *1922* v svých listech uveřejnili. Odtud pak přešly zprávy jinam. Že o tom prof. Mareš neví, za to nemohu.

Mé doklady (pokud ovšem nejsou mylné) z r. 1896/8 zůstávají arci stále v platnosti a prof. Mareš sám ví, že potom, se zřetelem na ně, prof. Gebauer některé své výklady jinak formuloval, některé výtky vůbec odvolal. Kdyby prof. Mareš znal Histor. mluvnici nebo Stč. slovník zevrubněji, nalezl by skoro všude stopy nových nálezů nebo nové výklady. Řekl-li na př. Gebauer v Potřebě (3): »Mohly dobře vzniknouti analogií novotvary *dáše, stáše,* ale ve starých památkách přesných nenaskytl se mi doklad pro ně *ani jediný, nejsou dosvědčeny nijak*«, jsou nyní novotvary *‚stáše'* v Hist. mluvn. beze všech výtek uvedeny, ale ovšem teprve pro počátek XV. stol. Výtka Potřeby je tedy oslabena — ale oslabení se týkalo více formulace nežli merita: neboť dokladů *současných,* t. j. z doby, do níž se RK. klade, stále ještě *není.* Prof. Mareš ví přece sám nejlépe, jak se takové formulace ve vědě mění takřka den ode dne — kterak může tedy Gebaurovi nedostatky jeho doby vytýkati?

Prof. Mareš míní, že snad vědění o kusosti materiálu nebo o mylnosti některých výkladů Gebaurových není dosti rozšířeno. I tu se mýlí. Když by vzal do ruky letošní můj druhý svazek Klaretova slovníku, najde tam plných šest stran omylů v Stč. slovníku vypočtených — dnes; kdyby vzal do ruky 16. sešit Stč. slovn., nalezl by tam prohlášení vydavatele Smetánky ddto 20. V 1909, že se snaží vyplňovati jeho mezery a že reviduje u dokladů podezřelých jejich správnost. Je jen zcela přirozené, že novými nálezy a novými vydáními roste materiál a staré sbírky zastarávají — je to snad ve fysiologii jinak? Jest on neomylný?

A že se s pokrokem věd sousedních a se vzrůstem materiálu mění pak i výklady, je také věc jen až příliš přirozená. Gebaurův Slovník vykládá ‚an, ana, ano' lépe a s hojnějšími doklady nežli všichni jeho předchůdci; ale Zubatý 1908 mistrným článkem skoro s týmiž doklady podal výklad zcela jiný a správný, výklad Gebaurův docela zastaral. Článek Zubatého znamená velký pokrok v naší filologii — ale bylo by naprosto nesprávné měřit starou dobu novými pokroky. Dnešní naše chyby najdou jiní zítra.

Že někdy v polemice padne silnější slovo, než náleží, nebo že některá formulace je jednostranná a neúplná, to je již vlastnost lidská; třeba hleděti k věci — o to přece hlavně jde.

*

Prof. Mareš — a tím přicházíme k jiné hlavní myšlence jeho spisů — často vytýká, že se spojuje s RKZ. stále osoba Hankova neprávem; že třeba napřed dokázati podvod a pak teprve hledati falsátora. A takový důkaz že nebyl napřed podán.

Prof. Mareš i tu je na omylu; z té mravní kvality Hankovy nejsou odvozovány důkazy. Důkazy ty se drží metody filologické, obvyklé u vědeckých pracovníků filologických všech národů — datovati díla nedatovaná podle vnitřních shod, citátů a paralel jednak z díla jinde, jednak v díle samém odjinud.

Tak najde prof. Mareš ve vědeckém vydání Husových spisů, vydaném akademickou komisí, datována jednotlivá díla Husova podle citátů a paralel; spis o Sentencích cituje 1415 sám Hus, byl psán tedy před r. 1415 — a uvádí v něm svůj spis de corpore Christi, byl tedy psán (příslušný oddíl) po r. 1408. To je postup zcela obvyklý u filologů všech národů. Shledáme-li na př. v Máchově Máji verš ‚na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal' a u Vergila verš ‚spem vultu simulat, premit altum corde dolorem', soudíme, že Mácha znal Vergila; nalezneme tam také stopy drobných básníků německých (Siebenschein v Listech filol. XXXIX), paralely k Máji ve velikých básnících polských (Menšík v Musejníku loni) atd. Nesoudíme ovšem z toho, jak míní prof. Mareš, že by byl básník z takových veršů »sešíval« své básně, nýbrž — a to již prof. Mareš snad připustí — že básně, z nichž citáty nebo paralely u něho nalézáme, znal a že *psal později*, nežli byly vydány básně nebo spisy takové, jež zná.

Této metody, zcela obecné, bylo užito také při RK. — a užívali jí zejména hojně obránci. Právě oni hojně citovali Hanku. Nalezl takové shody se staročeským Štilfridem Feifalik; ježto Štilfrid je notoricky pozdější nežli RK., nelze pak této shody (aby domněle stará báseň citovala báseň notoricky pozdní) jinak vyložiti nežli paděláním. A tu bránil Jireček pravosti tím, že v pozdějších tiscích Štilfrida těchto shod není, že starý rukopis (v němž ty shody jsou) *Hanka* neznal a znáti nemohl, že tedy patrně Štilfrid čerpal z RK. a že je to naopak důkaz pravosti. Ale ukázalo se, že se Jireček mýlil; že v starých tiscích ty shody jsou — důkaz pro pravost se rozplynul. Shody se Štilfridem jsou v básni Ludiše; tam je i jedna shoda s Alexandreidou — Jireček zase vykládal, že Alexandreis čerpala z Rukopisu, že je to tedy důkaz pravosti; ale ukázalo se, že skladatel Ludiše Alexandreidě nerozuměl. Tam se dva válečníci srazili »koňmi, prsmi a hlavama« tak, že potom spadli koňům přes hlavy. Míní se tu ovšem, že se jejich k o n ě srazili prsy a hlavami; v Ludiši však oba turnajníci »hlavama v sebe vrazista« — což se asi při turnajích koňmo ne-

dálo. Důkaz pravosti se tedy zase rozplynul. Ale zvlášť hojné byly takové důkazy uváděním shod s legendou o sv. Kateřině, s rukopisem Baworowského, s leg. o sv. Jiří atd., kde všude obhájci citovali Hanku: za něho tyto rukopisy známy nebyly, shody ty jsou důkazem, že Hanka RK. padělati nemohl. Tedy M. vytýká mylně, že této metody (a citování Hanky) užívají jen odpůrci.

Ale ovšem, v něčem přece pravdu má. Shoda s texty, jež Hanka padělal a jež pocházejí z doby před nálezem RKZ., jest jakési přírodovědecké experimentum crucis; kde je taková shoda nepochybně nalezena, nemůže býti RKZ. pravý. M. *se mýlí* (Kl. 93), míní-li, že takový důkaz může vyvrátiti poukazem, že vedle otázky vědecké jsou Rukopisy také dílem uměleckým a že jsou také tedy umělci povoláni rozhodovati. Nestačí ukazovati, že Hanka *nemohl* složiti Záboje nebo Jaroslava; jestliže *jsou* tam shody s texty pozdními, třebas jenom *jediný* verš, pak je sice ještě další otázka, jak to asi Hanka provedl, ale není již otázky, k d y byl RK. složen: *byl složen po té době, z které pocházejí nejmladší paralely.*

Prof. Mareš nezná ovšem novější naší literatury filologické; na př. míní, že Alexandreis pochází z XIII. stol. — a podle něho by shody s Alexandreidou ovšem nebyly na závadu pravosti. Ale je dávno již dokázáno, že Alexandreis pochází až z doby po r. 1306, shody s RK. lze ještě pořád (a konečně i neporozumění Alexandreidě) z nouze vyložiti bez nebezpečenství pro RK. Totéž platí o shodách s žaltářem Klementinským, rukopisem Hradeckým atd. Výklad ten (ježto většinou RK. přejímá chybně, nerozumí svým předlohám atd.) jest velmi obtížný, ale konečně — *možný;* tu by RK. pocházel z polovice nebo z druhé třetiny XIV. stol. Odporuje to sice paleografickému vzhledu, formě jazykové, veškeré pravděpodobnosti: ale — opakuji, *možné* to je.

A to ovšem platí také o některých jazykových koincidencích s Hankou. Možnost jistých analogických změn jest u každého Čecha dána, ve XIV. jako v XIX. stol. Má-li 6. p. mn. stejně konc. *-ích* u slov vzoru *znamení* jako *dnešní,* je snadno možno i v 2. p. mn. č. utvořiti podle *dnešních* také *znameních* — a jsou skutečně takové novotvary spolehlivě doloženy v době velmi staré. To také výslovně uznali prof. Gebauer i Zubatý — a ježto Hanka byl Čech, byl u něho možný zrovna tak nedoložený dosud některý novotvar, jako na př. v neznámém dlouho evangeliáři Olomouckém. Tedy zde by ani shoda s jeho dřívější mluvnicí nebyla rozhodující; akusativ po supinu mohl položiti (pro rým, pro verš, chybnou analogií atd.) i starý autor, třebas máme takových chyb

doloženo málo. V tom by měl tedy prof. Mareš do jisté míry pravdu.*)

Ale zcela jinak vypadají věci se shodami literárními. Vezměme nejjednodušší příklad: »lesů pán«. Slova obě jsou nepochybně dobře doložena již v XIII. stol., 2. pád přívlastkový před svým podstatným je doložen rovněž tak dobře — a přec by snad ani prof. Mareš netvrdil, že by taková glossa v Mater verborum nad slovem ‚latro, spoliator' (kdybychom takovou našli) pocházela z XIII. století. Jistě by řekl, že je psána od někoho, kdo znal již Máchův Máj, tedy po roce 1836. Nemohli bychom sice dokázati, že ji psal Hanka (vždyť Máj čtli jistě i jiní), ale padělána by byla jistě.

Typický takový příklad poskytuje paralela 20 veršů v Jaroslavu s 20 řádky v českém Milionu, jež sice v Poučení uvedena jest, ale na niž prof. Mareš docela zapomněl. Již r. 1862 si všiml J. Jireček shody dvou veršů Jaroslava s příslušným místem Milionu — ale bylo mu to ještě důkazem pravosti. R. 1868 v krásném obšírném rozboru Vocel v Pravěku dokázal, že český překlad Milionu je učiněn z latin. překladu Pipinova, že Jaroslav čerpal z překladu, a že tedy RK. nemůže býti starší než z r. 1320. Krásný a přesný rozbor Vocelův opakoval 1875 Gebauer s týmž výsledkem — a marně proti tomu bránil 1877 J. Jireček RK., že prý věc je naopak, že překladatel čerpal z Jaroslava. To bylo již proto nemožné, že překladatel překládá *doslova* a že v textu Jaroslava jsou *chyby*, jichž není v překladu. Ale Jireček zároveň dokázal věc další, že totiž český překlad je pozdní, z doby kolem roku 1400; tím však, ježto RK. paleograficky a jazykově (aoristy atd.) nesmí opustiti XIV. století, zároveň bylo řečeno, že RK. je falsum, neboť v nejlepším případě nemůže býti starší než z XV. století. Mohlo se však namítati, že není jisto, je-li datování Jirečkovo správné, možnost omylu zde zůstala; a na té slabé niti visela 1896 možnost pravosti. Tu však nastoupila práce mikroskopická; r. 1902 vydala text Milionu Akademie (česky i latinsky) s mým rozborem a slovníkem; tuto práci mou doplnil a opravil 1909 v Sborníku filologickém Šimek — průkaz, že český text je až z XV. století, byl podán dokonale. A dnes vidíme, že za správné *čarodějník* (čaroděník) Miliona je v RK. chybné a nedoložené *čaroděj*, že za správný aorist *položi sě* (trest; = ascendit) je v RK.

*) Jazykové koincidence, t. j. shody odchylných tvarů v RK. s tvary téhož způsobu v jiných prokázaných falsech Hankových i s jeho výklady teoretickými, jsou však podle mínění redakce NŘ. přece jen příliš četné, pestré a nápadné, aby k jejich ospravedlnění bylo možno užíti třeba i jen výkladu z pouhé možnosti.

chybné impf. *svícezíše* (trest) atd., že jest tam — mezi neologismy právě uvedenými — nemožný archaismus *‚slovesy‘*, že má RK. proti správnému ‚polovice‘ Mill. nemožné *‚póla‘* (odvozené chybné ze stč. ‚pól‘) atd. Je tedy zcela jisto, že těch 20 veršů Jaroslava je čerpáno z Milionu, z toho 2 verše (‚aby zvěstovali uhodnúce — kteraký by konec boj jměl vzieti‘) že doslovně opakují text ‚aby pověděli uhodnúce, kerakej by konec jejich boj jměl vzieti‘. Tu je *předloha* dvacíti veršů; odkud jsou ostatní verše Jaroslava, nic nerozhoduje. *Tyto* verše *jsou* z Milionu.

Tato shoda není sama; zatím jsme byli nuceni couvnouti do XV. století.

Nalezl jsem v Písemnictví (prof. Mareš si mého výkladu 1898 v Písemnictví 42—45 nepovšiml, ač cituje Hanušovo résumé) další dva verše Jaroslava (180/1): *‚i by bojeváno* dlúho, *kruto* — až *noc temná konec* bojem sdieše‘, jež se shodují doslova s líčením napoleonské bitvy 7. května 1815 v Prvotinách: *‚i* nastaltě *boj tuhý,* jemuž jen *temná noc konec učiniti* mohla‘: jsou tu dva verše Jaroslava zrovna tak sestrojeny z předlohy, jako jsme viděli v Milionu. Tím je RK. datován do doby po r. 1815; ale tím opět je prokázán za falsum. R. 1898 jsem ovšem ještě nevěděl, že ty dva řádky Prvotin jsou doslovný překlad z němčiny, a mínil jsem, že by se konec konců mohla shoda vyložiti tím, že byl RK. znám dříve, než byl nalezen; ale tento výklad se také dále ukázal nemožným. Neboť že skladatel RK. znal války napoleonské, je viděti zcela zřetelně ze Záboje, kde česká jízda (v X.—XIV. stol.!) stíhá zuřivě v tehdejších pralesích přes hory a řeky dva dni a dvě noci prchajícího nepřítele docela podle předpisu Clausewitzovy taktiky »bis zum letzten Hauch von Pferd und Mann.«

Ale tyto shody, ač datují zcela bezpečně a prof. Mareš jich nemůže doložiti ze XIV. století, jsou rozsahem přece jen malé proti shodám s Kyticí, Růží, Jahodami atd., kde jsou skoro celé básně RK. doloženy z počátku XIX. stol.! Byly to koincidence vskutku závažné a pokusil jsem se brániti 1896 Kytici s úspěchem. Prof. Máchal napsal o tom (1899, Listy fil. 37—8) toto:

»Obhájci pravosti, zejména dr. Flajšhans (ČČM. 1896, 275), dokazovali..., ježto se nemůže přesně dokázati, že *píseň Hankova* před r. 1817 byla už známa, že povstala teprve podle Kytice. Prof. Gebauer při své úctyhodné objektivnosti uznal, že ani ta ani ona možnost není vyloučena, a proto od *své námitky upustil.* Po té dr. Fl. *vítězoslavně ohlašoval,* že prof. Gebauer nejzávažnější koincidence s Hankou... se vzdává... Dokud nebyl původ... náležitě vysvětlen, bylo *toto stanovisko*... zcela správné...«

Prof. Mareš je na tomto stanovisku dosud; ale je tu o třicet let pozadu. Neboť *r. 1899* provedl právě prof. Máchal mikroskopický rozbor všech těchto již dávno známých shod lyrických písní RK. s paralelními písněmi českými, ruskými a srbskými, s básničkami Hankovými a s padělanou Písní pod Vyšehradem. A právě tento jeho rozbor, proti němuž 30 let nikdo nic nenamítal a o němž také prof. Mareš zcela pomlčel, je ono veliké novum *po* r. 1898, jež prof. Mareš tak usilovně vyhledává. Tímto rozborem je ovšem též můj výklad 1896—1898 antikvován a shody ty ukazují, že lyrické písně RK. vznikly až po r. 1816.

A rozhodující pro mne je shoda s Písní na Vyšehrad, padělanou 1816: »Ha ty naše slunce — Vyšegrade tvrd! — Ty smělě i hrdě — na přiekřě stojieš — na skále stojieši . . .« = »Ach ty naš batjuška — Jaroslavľ gorod — ty choroš, prigož — na gorě stoiš — na gorě stoiš . . .« Nebylo potřebí tedy tak veliké síly básnické, stačilo *zpracování* cizí látky. Pak tedy i Hanka mohl býti zpracovatelem . . .

*

Prof. Mareš o těchto paralelách nemluví, ač jsou jasné. Ale on zase opakuje (Kl. 14), že *Hanka* »nemohl míti vědomostí potřebných . . .«, tedy totéž, co jsem 1896—1898 uváděl jako protiváhu námitek a co i Gebauer sám ještě v Poučení 1888 uznával, že Hankovi schopnost složiti epiku RK. nepřiznává. Není tu vlastně úkolem zkoumatele, aby dokazoval, co není jisto; postačí, dokáže-li, že ty a ty verše pocházejí z doby po r. 1815 a 1816; že se mohly dostati do sousedství textů domněle ze XIV. století jen falsací, je jisto.

Ale zkoumání vyhovělo i této námitce. O Milionu je dokázáno, že jej *Hanka* znal již *před* nálezem RKho, 3. srpna 1817 podává sám o něm zprávu, náležel mu, sám v něm opravoval a připisoval; v Prvotinách 1814—1815 *Hanka* »nádeničil«, sám podobné referáty tam překládal a básně téhož rázu tam psal; r. 1816 skládal scházející verše do legendy svatoprokopské týmž, docela týmž archaisujícím způsobem (i s tím chybným imperfektem), jako je předěláno těch 20 veršů Jaroslava z Milionu; ruské, srbské i české písně lidové *Hanka* znal, překládal a plagoval — a hlavní jejich pramen, sbírku Čulkovovu z r. 1770—1774, *měl* sám a přepracovával. A tu je zajímavá ta věc, kterou zjistil Máchal, těch několik suchých čísel: ve sbírce Čulkovově nalézáme předlohy č. 129 k RZ., č. *142* k Opuštěné v RK., č. *143* k Růži, č. *145* dále k Růži v RK., č. *146* k Jelenu v RK., č. *148* k *Hankově* písni Na sebe (t. j. ke Kytici v RK.), č. 155 k *Hankově* písni Holubinka, č. *172*

k Jahodám, č. *178* k *Hankově* písni Žalost a č. 187 k Písni pod Vyšehradem. Sám se tu takřka vnucuje závěr, že to všechno pochází od jednoho autora, t. j. od Hanky.

Prof. Mareš se ovšem může zeptati: »A kde jsou paralely k ostatním veršům Jaroslava nebo Záboje?« Na to je jednoduchá odpověď: Na důkaz původství Hankova postačí docela tyto.

*

Na konec opět malou obranu (není jí sice potřebí), protože velmi jasně osvětluje kritikovu metodu i logiku; M. se obrací (Kl. 74—75) proti mému výkladu o slově ‚děva' v Musejníku 1896, 210/2.

Vyložil jsem tam, že Gebauer sám vykládal námitku o nedoloženosti slova ‚děva' za planou. Ukázal jsem, že Erben četl v Životě sv. Kateřiny mylně ‚děvo' místo ‚panno' (v. 876). Podle M. ten můj doklad »charakterisuje *odbornické methody odpůrců*«.

»Flajšhans *opakuje po nich,* že slova ‚šlechetná děvo' v LKat. jsou od Erbena, že rkp. má panno« — prof. Mareš *nekontroluje fakt;* mé doklady jsou — mé, u Gebaura jich není, M. se mýlí. Pokračuje:

»Pravý filologický odborník, jemuž záleží na slovech a ne na obsahu stč. básní, čte letmo jen konce veršů, rýmy, ježto nejlépe charakterisují slova« — čtenář v této jemné satiře pozná ušlechtilou tendenci. Prof. Mareš pokračuje »anständiger Weise«:

»Tak *četl asi* také v LKat. 876/7 o šlechetná *děvo!* Co ty zde činíš tak *ráno?* K *ráno* ovšem rýmuje se *panno* spíše než děvo« — prof. Mareš *mystifikuje* sebe i jiné; neboť výslovně cituji »rým ‚na javo'« — a nikoli ‚ráno'. A prof. Mareš pokračuje:

»Odborník tedy *asi vůbec nešel pátrati do rukopisu*« — ačkoli výslovně cituji, že *rukopis* má ‚panno', prof. Mareš mi *nevěří* (jako Dolanskému) a pokračuje »anständiger Weise«:

»Neboť v souvislosti od v. 875 text zní ... vynide k ní *na jevo* a řka o šlechetná *děvo!* co ty zde činíš tak *ráno?* kteréť jest násilé *dáno*« a končí silným závěrem: »Jaké to *nevývratné důkazy odbornické přesnosti!*« — Prohlédněme *jeho* přesnost!

Cituje opět (ačkoli jsem řekl, že je to chyba) ‚*na jevo — děvo*'— a míní, že cituje *rukopis!* Má patrně (on, jenž myslí, že Dolanského ošidili litografií) mínění, že v pol. XIV. stol. nějaký staročeský rukopis píše »šlechetná děvo«. —

Prof. Mareš ve skutečnosti cituje malé vydání Erbenovo, jež obsahuje jenom text upravený Erbenem, nikoli však znění rukopisné;

neví, že vedle tohoto vydání je *druhé,* větší, kde je nalevo text rukopisný;

tam, na str. 50, stojí ovšem »*na yawo . . . o slechetna panno*«; žádné *děvo — jevo.*

Někdo by si snad mohl mysliti, že pan prof. Mareš šel přímo do rukopisu; to by byl ovšem omyl; neboť i vydání Spinovo 1913, str. 30 čte zrovna tak jako Erben (yawo — panno), odmítá v poznámce Erbenova transkripci a cituje Gebaurovu starší opravu této mylné Erbenovy transkripce.

Prof. Mareš *nerozezná* tedy novověké transkripce od starého rukopisu, *nepochopí* vůbec, co odpůrce vyložil — a *mystifikuje* sám sebe i své čtenáře (optima fide, dodávám). Pak je ovšem snadno pochopiti, že se sám dal mystifikovati výkladem dr. Řezníčka! To jsou skutečné »nevývratné důkazy odbornické přesnosti« — ale ne filologů, nýbrž jejich kritika. — —

Jsme povinni vyvraceti takové důkazy? (A takové jsou všecky.)

V. Flajšhans.

DROBNOSTI.

BŮH (L. V. K.). Slovo »*bůh*« píšeme podle Pravidel českého pravopisu s velkým začátečním písmenem ve smyslu křesťanském, s malým ve smyslu pohanském *(bůh — bohové).* To je zásada, kterou se řídí také pravopis francouzský. Dělati rozdíl mezi obojím způsobem psaní podle toho, věří-li kdo v Boha či nic, je zásada, která by se v praxi asi stěží osvědčila. To by lidé psali možná do patnácti let velké *B,* od patnácti do třicíti malé a od třicíti třeba zase velké; židé by psali křesťanského boha s malým *b* a svého s velkým a křesťané zase naopak. Zkrátka, vedlo by to k směšnostem. Náš způsob psaní je založen na tom, vidíme-li v slově *bůh* jaksi jméno vlastní (bez plurálu) či obyčejné apelativum (s plurálem). Proto by byla snad zásada našich pravidel přesnější, kdyby byla formulována jako ve francouzském pravopise raději v ten smysl, že ve smyslu monotheistickém píšeme *Bůh,* ve smyslu polytheistickém *bůh (bohové).* — Spisovatel má ovšem právo charakterisovati osoby svého románu i řečí a zvoliti k tomu v přímé řeči třeba i řeč vulgární. Nesmí ovšem zapomínati, že i řeč vulgární je jistý typ řeči téhož rázu, jako jsou nářečí. A jako by jistě zaráželo, kdyby na př. Hanákovi byla v nějakém románě vložena do úst věta »škoda takového (m. takovyho) dochtora, jaké to bele rozumné (m. rozomné) dochtór«, právě tak je nesprávné, napíše-li se obecnou češtinou: »*on mňe* říkal, že se ty holky mají rádi« m. *von,* říkal, *maji.* Tedy užívá-li se už k charakterisování ně-

kterého typu živé řeči, je třeba nevybočovati z jeho rázu a nevkládati lidem do úst míchanici forem, jakou žádný skutečný člověk z lidu nevypustí z úst. Psáti *spostele* m. z postele byla by však v beletrii zase zbytečná rigorosnost (výslovnost je stejná) a musela by arci zase býti zachovávána důsledně, což by vedlo příliš daleko. — Slova maďarská je zvykem psáti také maďarským pravopisem. Přepisováním fonetickým se tomu, kdo maďarsky neumí, neprospěje, a tomu, kdo zná maďarštinu, porozumění se pak ztíží. Udati výslovnost a význam takového slova, je-li ho užito na př. v česky psané povídce, je ovšem věc dobrá a potřebná.

CHLOUSTNÁ, RÓŽĚNÁ (V. B.). Podati spolehlivý výklad pomístných názvů ať dosud běžných či jen historicky dosvědčených je vždycky úkol velmi nesnadný (ne-li nemožný) bez dobré znalosti místních poměrů. K řešení takových úkolů jsou tedy povoláni na prvním místě znalci domácí. Pouhým jazykovým rozborem dospěje se velmi těžko k výkladu definitivnímu a naprosto spolehlivému. Jméno *Chloustná* (ulice), které se vyskytuje (za dnešní Klósná) v starých knihách boskovických, může souviseti leda se slovem *chlust*, které je onomatopoetická interjekce asi té platnosti jako *žbluňk* a které je také základem sloves *chloustati, chloustnouti* a p. Dále už možno jen hádati. Jak to bývalo v starých městech, bývala ulicemi často zlá cesta od louží, kalužin, stružek, v nichž bývala voda, ale také tekutiny jiné. Bylo-li toho snad v některé ulici přes míru, tolik, že člověk každou chvíli do něčeho chloustl, mohla snadno dostat taková ulice jméno od toho. To je najisto výklad pravděpodobnější, než že by *chloust* znamenalo »prýštiti ze země« a že by snad byla ona ulice dostala jméno od nějakého praménku, který tam ze země vyvěral. Od výkladu právě podaného nebude asi daleko k výkladu jména druhého. Je-li v starých knihách psáno ulice *Rozienna*, je to najisto slovo *róžěná* (ne tedy Roženná) = nč. *růžová*. Že by toto jméno pocházelo od základů z červeného křemenitého pískovce, kterému jižní Slované říkají *rožen* (Boskovice přece snad neleží v Jugoslavii?), je dohad velmi málo pravděpodobný. Takové *Róžěné* a *Růžové* ulice nebyly jen v Boskovicích, nýbrž i jiných městech (v Praze, na Mělníce a j.). A příčina pojmenování nebývala vždy od toho, že tam kvetly růže nebo že taková ulice voněla růžemi, nýbrž humor našich předků volíval taková pojmenování leckdy i z pohnutek ironických a z důvodů právě opačných. Že ulice v dobách dřívějších k takovému špičatému pojmenování dávaly příčin dost, je věc známá.

MOJE (K. M.). V rodě ženském má zájmeno *můj* v 1. pádě a ve 4. pádě tvary dvoje, stažené *má* a *mou*, a nestažené *moje* a *moji*. Jako v jiných podobných případech bývají tvary širší rády tam, kde něco přivlastňujeme s důrazem, na př. ta kniha je *moje*, vezmi si tu *moji*. Ale nutné to není a tvary nestažené bývají právě tak často mimo přízvuk, jako stažené pod přízvukem. Celkem však bývá i tu ve 4. pádě tvar stažený *mou* častější než

nestažený tvar *moji*. V pádech ostatních, v 2., 3., 6. a 7., má spisovný jazyk jen tvary stažené, *mé* a *mou*. Vyskytují-li se u některých spisovatelů i v těchto pádech tvary nestažené, *mojí*, je to nemístné přenášení tvarů dialektických do řeči spisovné. Pravíme nemístné, neboť vliv nářečí, ač často bývá prospěšný jazyku knižnímu, nemůže a nesmí se jeviti jako zavádění dialektických tvarů tam, kde jsou ustáleny tvary spisovné. Ve shodě s praxí spisovnou je v tomto skloňování zájmena můj i jazyk obecný. V jediném případě mívá však v jazyce obecném ženský tvar *moje* tvary nestažené v pádech všech, a to jako slovo zpodstatnělé, znamenající »má žena«. Tu je pravidlem skloňování: má to od *mojí* (ne od *mě*), řekl jsem *mojí*, poslal jsem tam *moji*, byli jsme tam s *mojí*. *Můj* (= můj muž) té výsady však nemá.

NEÚCTA K MATEŘŠTINĚ. Jednou z příčin neúspěchu, s nímž se potkávalo vyučování mateřštině na školách, bylo podceňování a bagatelisování této nauky. Ústřednímu postavení češtiny mezi ostatními předměty se rozumělo tak, že se v hodinách češtiny viděla jakási ústřední kloaka, do níž se svádělo všecko, co nebylo kde jinde umístit. Když nevybylo hodin pro učení dějepisné, nacpaly se starověké báje a pověsti do českých čítanek. Když v hodinách přírodopisných pro samou systematiku nezbyl čas na líčení života zvířat, musila vypomoci svým časem čeština. Když se po převratu chystala v náhradu za náboženství pro školy jakási laická morálka, mělo se o ní vykládati v hodinách češtiny. Aby přibráním slovenštiny a slovanských jazyků do učebné osnovy nepřibylo hodin, skryly se tyto nové nauky zase pod plášť češtiny, které už pomalu nezbude, kde se ukrýt. Tato praxe, směřující k ponenáhlému vyloučení češtiny z hodin češtiny, je, jak se zdá, stále ještě daleko od toho, aby si uvědomila svou absurdnost. Jeden z našich čtenářů nás upozorňuje, že jacísi reformátoři, kteří vypracovali nový plán k vyučování cizím jazykům na školách obchodních, navrhují, aby bylo v hodinách cizojazyčných (při franštině, angličině atd.) učeno toliko řeči a obeznamování s literaturami cizojazyčnými aby bylo přesunuto — do hodin češtiny. A to zrovna na obchodních školách, z nichž až dosud vycházeli lidé píšící snad nejhorší češtinou pod sluncem. Bude-li tato neúcta, nevážnost a netečnost k mateřskému jazyku pokračovati tímto způsobem dále, bude z hodin češtiny co nevidět lucus a non lucendo. Neskládáme valné naděje v činnost rozličných spolků, ale zdá se skoro, že by opravdu nebylo skutkem zbytečným, kdyby někdo založil u nás spolek na obranu českého jazyka proti špatným Čechům.

POHOSTINÝ (K. Š.) je příd. jméno utvořené z příslovečného výrazu *po hostinu* (= jako host), tak jako je *pomalý* (= lentus) utvořeno z výrazu *po malu* (= po malých kusech, o pohybu tedy zvolna). Znamenalo původně ‚v cizině pobývající' a významu dnešního (= hosti rád vidoucí) nabylo matením s příd. jm. *hostiný*. Příd. jm. *hostiný* i *pohostiný* jsou utvořena z podst. jména *host* příponou *-in*, kterou se tvořívala příd. jména přivlast-

ňovací nejen od podst. jmen kmene *-a*, nýbrž i od *-i* kmenů (holubin, zvěřin a p.); *hostiný* je tedy příd. jméno téhož rázu jako přídavná jména *slonový, bobrový* a p. Jak původ ukazuje, není příčiny, proč bychom měli psáti v češtině hostinný, pohostinný (se dvěma *n*), třebaže se v církevní slověnštině odvozeniny toho tvaru vyskytují. Spisovatelé, kteří proti Pravidlům českého pravopisu píší *hostinný, pohostinný*, zapomínají, že by pak musili psáti také *hostinnec*, neboť slovo *hostinec* není nic jiného než zpodstatnělé příd. jméno *hostiný* (dům).

POSLOUCHATI NĚČEMU. Poukazovali jsme již několikrát, že každý prohřešek proti ustálené praxi spisovné řeči způsobený cizím vlivem rozrušuje strukturu řeči a že málokterá taková změna zůstane bez škodlivého vlivu na další výrazové prostředky. Připomenuli jsme už několikrát, že vazba *naslouchati něčemu* je nečeská, že je to napodobenina německého výrazu »irgend einer Sache horchen« a že správný český výraz tomuto německému rčení odpovídající je *poslouchati něco*. Ale nespr. výraz *naslouchati něčemu* žije dále a můžeme se těšit nadějí, že se dočkáme ještě i dalších změn, které způsobí. Aspoň před nedávnem jsme čtli v Národě ze dne 15. února o Sandinovi, že má nesmírný vliv na černochy a Indiány, kteří *poslouchají* zbožně jeho *dlouhým řečem*. Protože *naslouchati* v dnešní chatrné češtině je totéž co *poslouchati* (v dobré češtině je ovšem sloveso *naslouchati* výraz pro tajné poslouchání), nabývá i sloveso *poslouchati* téže vazby jako *naslouchati*, tedy *poslouchati čemu*. Bude-li vývoj pokračovati touto cestou, budou naši novináři za nějakých dalších deset let psáti: Včera jsme zase po delší době slyšeli Kubelíkovi, který vyslyšel našim dávným přáním a poslechnuv i prosbám svých přátel, zahrál v Praze některé své nové skladby, jimž jsme vyslechli s nadšením a obdivem. Tím nebudiž řečeno, že možnosti dnešního vývoje jsou tím vyčerpány.

ROZŽEHATI (K. Š.) je tvar nesprávný místo *rozžíhati*. Sloveso, o něž tu běží, je opětovací tvar slovesa *rozežhu, rozžéci*, které bylo v nč. nahrazeno slovesem *rozžehnu, rozžehnouti* podle II. třídy. Tvary slovesa *žhu* jsou všechny (kromě infinitivu, který má kmen *žeg-*) z kmene *ž'g-;* proto podle jerového pravidla byly tu tvary *žhu*, ale *rozežhu* (z roz'ž'g-), *žehl* (z ž'gl'), *rozžehl* (roz'ž'gl'), *žhla* (ž'gla) a pův. asi také *rozežhla* (roz'ž'gla) jako *všel, vešla* a p. Sloveso opětovací je utvořeno z kmene *žeg-* zdloužením kmenové samohlásky *e — ie — í* (jako vyberu a vybierati, nč. vybírati a p.) a znělo tedy v starším jazyce *žiehati, rozžiehati* (sviece rozžiehati kázala Pass. 380 a j.), v nč. *žíhati, rozžíhati*. Vedle toho bylo k slovesu *rozžehnouti, rozežhnu* utvořeno iterativum podle VI. třídy (jako pozdvihnu — pozdvihovati a p.) *rozžehovati* (oněm básniem, jimiž smilní viece sě v svém smilstvě rozžehují Štít. uč. 5a), *zažehovati* a p. Matením obou forem opětovacích *(rozžíhati — rozžehovati)* vyskytuje se pak u spisovatelů neumělých také tvar *rozžehati*. Je to tvar chybný a papírový; v živém jazyce lidovém jsou jen tvary správné, *žíhati, rozžíhati*.

STAROZÁKONNÝ (K. Š.) je v dnešním spis. jazyce nemístný archaismus nebo jiná strojenost. Mezi příd. jmény s příponami *-ný* a *-ní* vyvinula si novější čeština namnoze významové rozdíly, jichž starší jazyk, užívaje zpravidla jen jedné z obou přípon, neznal. Dnes příd. jméno *zákonný* vyjadřuje vlastnost toho, co je ve shodě se zákonem; proto mluvíme o opatřeních zákonných nebo nezákonných a p. (srov. NŘ. 7, 144). Přídavná jména označující původ nebo příslušnost mají v dnešní češtině zpravidla příponu *-ní*: na př. *lesní, vodní, obecní, kostelní, knižní* a p. Je tedy nejen proti spisovnému usu, nýbrž i proti tendencím dnešní češtiny psáti »*starozákonný* prorok, *starozákonný* apokryf« a p., třeba se tak kdysi říkávalo. Pro toho, kdo má vyvinutý cit jazykový, mohlo by příd. jméno *starozákonný* znamenati leda vlastnost něčeho, co se shoduje s nějakým starým zákonem, ne však to, co přísluší k Starému zákonu, co je z něho vyňato, o čem se v něm mluví a p. Proto podle dnešního usu spisovného je správné psáti jen »kniha *starozákonní, starozákonní* prorok, *starozákonní* příběh« a p. O strojenosti některých spisovatelů v užívání příd. jmen na *-ný* psala NŘ. již několikrát.

TA CIZÍ SLOVA! Až dosud se myslívalo, že se v našem pravopise píší slova buď podle výslovnosti (foneticky), anebo podle svého původu (etymologicky). V jednom odb. časopise, kde se vykládá o psychologických vadách ve vyučování češtině na školách obecných a měšťanských, jsme se dočtli, že psaní a pravopis jsou sice závislé na *akustické* mluvě, ale že český pravopis není význačně fonetický ani etymologický, nýbrž že je složen převážně z prvků *optických* a *visuálně motorických*. Zamyslili jsme se jednak nad tou akustickou mluvou, marně uvažujíce o tom, je-li možno m l u v i t i, t. j. dorozumívati se prvky vnímanými sluchem, také neakusticky, jednak nad těmi prvky optickými a visuálně motorickými, protože jsme nedovedli dobře postihnouti rozdíl, jaký je mezi pojmem »zrakový« vyjádřeným slovem latinským (visuální) a mezi pojmem »zrakový«, k jehož vyjádření je užito slova původu řeckého (optický). Ve slovníku obyčejných smrtelníků pokládává se optický i visuální za jedno a totéž. Také věcně jsme byli velmi poučeni, že český pravopis je složen z prvků zrakových a zrakově pohybových. Že při učení pravopisu dojmy zrakové a pohybové mají velkou důležitost, to je ovšem známo; ale to platí o každém pravopise a o učení písmu vůbec. Ale že by pravopis, t. j. souhrn abstraktních zásad, jak správně psáti, mohl býti složen z prvků visuálních a opticko-motorických nebo optických a visuálně-motorických atd., to je jistě novinka, není-li to ovšem — galimatiáš.

Odpovědný redaktor: Václav Ertl.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.